

ων σχετιζόμενων με περιστατικά παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κρατικής βίας παγκοσμίως. Στην Ελλάδα συνέβαλαν στις πρόσφατες υποθέσεις των Παύλου Φύσσα και Ζακ Κωστόπουλου.

- Οι Einstürzende Neubauten με την επετειακή τους συναυλία στην Αθήνα το 2010 για τα 30 τους χρόνια μάς υπενθυμίζουν με το βιομηχανικό τους ήχο και τη νικηστική τους κουλτούρα πώς να βλέπουμε τα εκάστοτε ερείπια, όπως ο «καταστροφικός χαρακτήρας» του Μπένγιαμιν άνοιξε έναν δρόμο μέσα από αυτά.
- Το βιβλίο «Ο Κάλιμπαν και η μάγισσα» (2004) της Silvia Federici εξετάζει τι σωματοποιούν οι πρακτικές που δεν συμβαδίζουν με την καπιταλιστική πρόοδο, αναλύοντας υπό το πρίσμα της πρωταρχικής συσσώρευσης του κεφαλαίου το κυνήγι των μαγισσών, ένα φαινόμενο που βλέπουμε έντονο μέχρι και σήμερα μεταμορφωμένο πολιτισμικά.

ΗΛΙΑΣ ΠΑΠΑΗΛΙΑΚΗΣ

ζωγράφος

Στην πολιτική, στην οικονομία, στην κοινωνία, στον πολιτισμό, στις σιγουριές μας όλα άλλαξαν.

Όσα ήρθαν, μας ήρθαν αλλιώς. Μας ήρθαν από αλλού, για τ' αλλού δεν έχει. Αρσαν πολύ οι νέες έννοιες και οι ερμηνείες τους. Η δυστοπία, η επιτέλεση, το συγκεκριμένο, οι αρχειακές πρακτικές, τα τζέντερ στάντς, το διεπιστημονικό, το έμφυλο και από νωρίς το πρωί μέχρι αργά το βράδυ το κουίρ και το ντίτζιταλ. Καινούργιοι λαμπεροί συμπαίκτες. Η πολυτάλαντη Στέγη, το μνημειακό Ίδρυμα Νιάρκος, ο εξωστρεφής NEON, το νεότερο Μουσείο Γουλιανδρή. Οαση σε στεγνούς καιρούς. Και από δίπλα το παλαιάς κοπής ΔΕΣΤΕ, το με πολλούς άσους στο μανίκι του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης και το Μουσείο (των Μουσείων) Μπενάκη.

Στα θεσμικά το πράγμα είχε τα πάνω και τα κάτω του. Πολλά χρόνια κλειστή η Εθνική Πινακοθήκη. Θυμόμαστε όμως τις εντυπωσιακές εκθέσεις ζωγραφικής και γλυπτικής. Λείπει ο Πικάσο, ο Μόντριαν... Δύσκολο το τοπίο στο ΕΜΣΤ. Εντούτοις το Μουσείο παρήγαγε και παρουσίασε στην documenta 14 την έκθεση «ΑΝΤΙΔΩΡΟΝ». Την πιο σημαντική έκθεση σύγχρονης τέχνης από καταβολής του ελληνικού κράτους. Μπράβο στο MoMus στη Θεσσαλονίκη που βρήκε τον τρόπο να συνεργάζεται με τον εαυτό του.

Το «Outlook» σκανδάλισε. Εκρηκτική η Μπιενάλε της Αθήνας, αντέχει ακόμη και το ψάχνει ωραία. Η Μπιενάλε της Θεσσαλονίκης κυριάρχησε στο πεδίο της και συνεχίζει. Η documenta 14 όρισε και ορίστηκε από την ατμόσφαιρα της εποχής. Ξεπεράστηκε γρήγορα.

Και κάτι που ήρθε και θα μείνει! Στο εξής, ο δημιουργός απευθύνεται στην οθόνη του κινητού τηλεφώνου. Με υγεία και στα υπόλοιπα είκοσι.

ΓΙΩΡΓΗΣ ΓΕΡΟΥΛΜΠΟΣ

αρχιτέκτων - φωτογράφος

Είκοσι χρόνια είναι ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, και για μένα λίγο λιγότερο από τη μισή μου ζωή. Στο διάστημα αυτό τα περισσότερα έχουν χαθεί από τη μνήμη, οπότε, εν πάσει ειλικρινεία, θα μιλήσω για ό,τι μου έχει μείνει πραγματικά αξεχάστο. Δεν μπορώ να βγάλω από το μυαλό

μου τη θεατρική παράσταση «Καθαροί πια» της Σάρα Κέιν του 2001 σε σκηνοθεσία του Λευτέρη Βογιατζή - βγήκα από το θέατρο παραπατώντας από το σοκ και τη συζήτηση μέχρι σήμερα. Επίσης, αζεπέραστη η παράσταση του «Ριχάρδου Γ'» στην Επίδαυρο με τον Κέβιν Σπέισι στον πρωταγωνιστικό ρόλο, παρά τη μετέπειτα μοίρα που του επεφύλαξε η ζωή και συμπεριφορά του. Ως προς τις τηλεοπτικές σειρές, επιλέγω μια από τις πρώτες (την πρώτη, ίσως) και μια από τις τελευταίες: «Band of Brothers» του 2001 και «Chernobyl» του 2019, και αυτό γιατί η πρώτη έδωσε για πρώτη φορά σημασία στην τηλεόραση δημιουργώντας μια σειρά που ανέπτυσσε τους χαρακτήρες που παρακολουθούσες να εξελίσσονται συν τω χρόνω, ενώ η δεύτερη εκτόξευσε στα ύψιστα σημεία ποιότητας τα πάντα, ερμηνείες, φωτογραφία, αφήγηση, κοινωνικό σχολιασμό. Βιβλία, τέλος, διάβασα αρκετά και εξαιρετικά χάρη στις καλές συστάσεις φίλων: λογοτεχνία με τη «Νίκη» του Χρήστου Χωμενίδη, την «Πρωινή γαλήνη» του Ηλία Μαγκλίνη, το «HHH» του Laurent Binet, την «Επιπόνηση της μοναξιάς» και το «Ημερολόγιο του χειμώνα» του Paul Auster, και ιστορία και κοινωνική ανάλυση με «Τα κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας» του Κώστα Κωστή, το «Thinking Fast and Slow» του Daniel Kahneman και τις «Ανταποκρίσεις από τον 21ο αιώνα» του Ρωμανού Γεροδήμου. Όλα μου κράτησαν υπέροχη παρέα.

ΟΛΓΑ ΜΑΛΕΑ

οκνηροθέτρια

BIBLIA

- Η «Μορφωμένη» (εκδ. Ικαρος) είναι το πρώτο βιβλίο που μου έρχεται στον νου, της Tara Westover, η αυτοβιογραφική αφήγηση ενός κοριτσιού που μεγαλώνει σε μια κακοποιητική οικογένεια Μορμόνων και πώς, μέσα από τη γνώση, καταφέρνει να ξεφύγει από αυτήν. Το τίμημα όμως είναι ότι θα βρεθεί... χωρίς οικογένεια. Μου άρεσε πώς είναι γραμμένο, αλλά και τα θέματα που θέτει και αφορούν όλους μας: πώς ξεφεύγεις από μια αρνητική κατάσταση και γιατί κάποιος μπορεί να μην το τολμάει.
- «Εμείς οι θνητοί» του Atul Gawande (Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης), ενός αμερικανού χειρουργού που μιλάει ανοιχτά για το πώς φεύγουμε από αυτή τη ζωή. Πιστεύει ότι οι σημερινές ιατρικές πρακτικές καθόλου δεν μας βοηθάνε να κάνουμε τις επιλογές μας όταν πλησιάζουμε προς το τέλος της ζωής μας και προτείνει λύσεις που θα κάνουν όλους μας να σκεφτούμε εμείς τι πραγματικά θέλουμε και πώς να το ζητήσουμε.

ΤΑΙΝΙΕΣ

- Η «Λευκή κορδέλα» του Μίκαελ Χάνεκε (2009), συγκλονιστική ταινία για τη θεσμοθετημένη βία σε ένα χωριό της Γερμανίας στις αρχές του 20ού αιώνα. Και μετά ήρθε ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, αν σας λείπει κάτι αυτό.
- «Κυνόδοντας» (2009) του Γιώργου Λάνθιμου, απλά σπάει κόκκαλα από ύφος και περιεχόμενο.

ΣΕΙΡΕΣ

- «The Queen's Gambit», καταπληκτική σειρά με πρωταγωνίστρια ένα ορφανό κορίτσι με μεγάλο ταλέντο στο σκάκι. Μου άρεσε γιατί επιτέλους έχουμε μια έξυπνη πρωταγωνίστρια! Υπέροχα γυρισμένο.

Ο Michael Kiwanuka, που εντυπωσίασε με το «Love & hate»

- «Killing Eve», βρετανική σειρά με δύο πρωτότυπους και σύνθετους γυναικείους χαρακτήρες: τη δολοφόνο και την ντετέκτιβ. Με χιούμορ και ανατρεπτική αντιμετώπιση, μας βγάζει από τα κλισέ.

POINT SUPREME (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΠΕΝΤΖΟΥ)

αρχιτέκτονες

Αυτά είναι με τυχαία σειρά μερικά από τα έργα που επανέρχονται τακτικά στη μνήμη μας.

Οι χαρακτήρες στις ιστορίες του Chris Ware είναι κοινότυποι, συχνά δεύτεροι ρόλοι σε προηγούμενες ιστορίες. Το ηλιοβασιλέμα του Eliasson αναπαρήγαγε τον ουρανό μέσα στην Tate. Ο Cattelan αιώρησε τα κοινότυπα αντικείμενά του (άλογα, σκίουρους, τον εαυτό του, έναν ελέφαντα, έπιπλα) μεταμορφώνοντας τη ροτόντα του Guggenheim σε ανεμοστρόβιλο. Ο Tino Sehgal κατασκευάζει καταστάσεις που βιώνεις, χωρίς κανένα αντικείμενο-έργο. Ο Tarantino ενώνει τυπικούς χαρακτήρες από διαφορετικούς κόσμους. Ο Hockney ανάγει τα gadgets σε νέα πινέλα. Οι Lacaton & Vassal μεταμορφώνουν τυπικές πολυκατοικίες σε σύγχρονα ευέλικτα μοντέλα κατοίκησης, οι DVVT κατευθύνουν την προσοχή μας στις λεπτομέρειες, κάνοντάς τις τόσο σημαντικές που ξεπερνούν τον λειτουργικό τους ρόλο τους και ανάγονται στο θέμα του έργου. Ο Francis Alÿs μαζεύει τον ίδιο πίνακα από διάφορα μέρη του κόσμου και το έργο του μοιάζει με το ίδιο το Internet: αμέτρητες παραλλαγές του ίδιου πράγματος, τόσο παρόμοιες αλλά και τόσο διαφορετικές, κοινότοπες αλλά και μοναδικές, μεταμορφωμένες ανάλογα με τον χώρο έκθεσης. Η De Keersmaecker μιμείται απλώς τον τρόπο που χορεύουν τα παιδιά, στριφογυρίζοντας, πηδώντας, κουνώντας τα χέρια και λυγίζοντας τα γόνατα, ένα λεξιλόγιο εξαιρετικά μικρό, σχεδόν τετριμμένο, αλλά εκτελεσμένο στην τελειότητα. Το αποτέλεσμα είναι να βλέπουμε όλοι τον εαυτό μας σε αυτόν που χορεύει.

Όλα αυτά μας θυμίζουν τη δύναμη της τέχνης και της δημιουργίας και την ικανότητα της φαντασίας να μεταμορφώνει την πραγματικότητα με απλά, ταπεινά μέσα. Αυτό είναι και ο στόχος της δουλειάς μας:

να αξιοποιούμε ό,τι είναι ήδη διαθέσιμο και να κοιτάζουμε με νέα ματιά πράγματα καθημερινά, συνηθισμένα, οικονομικά, άνευ ιδιαίτερης αξίας ή σημασίας: η επανεφεύρεση του συνηθισμένου.

- Chris Ware, όλα τα βιβλία του, για παράδειγμα «Acme Novelty Library #20»: LINT (2011)
- Olafur Eliasson, «The Weather Project» στην Tate Modern (2003)
- Tino Sehgal, «Roman Agora» (2014)
- Maurizio Cattelan: «All, Guggenheim retrospective» (2011)
- Quentin Tarantino, «Kill Bill» (2003-2004)
- David Hockney, «Ipad Drawings» (2009-)
- Η δουλειά των αρχιτεκτόνων Lacaton & Vassal από τη Γαλλία, π.χ. «Transformation de 530 logements» (2016) και των βέλγων αρχιτεκτόνων aDVVT, π.χ. «Weze House» (2011)
- Francis Alÿs, «The Fabiola Project» (2016-2018)
- Η χορογράφος Anne Teresa De Keersmaecker στο «Fase» (πρώτη εκτέλεση 1982, αλλά το είδαμε στη Στέγη το 2012).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΡΙΒΑΣ

εικαστικός

Η πρώτη φορά που είδα έργο της ομάδας SIGNA. Μια εντελώς νέα πρόταση για το τι μπορεί να είναι θέατρο. Ήταν το «Die Erscheinungen

